

2. Яке Ваше ставлення до народної педагогіки та її здобутків?

а) народна педагогіка повинна використовуватись поряд з науковою;

б) виховні засоби народної педагогіки найбільш ефективні у вихованні дітей;

в) до народної педагогіки відношусь байдуже.

(Підкресліть потрібний пункт).

3. Чи доцільно вивчати з дітьми родинні виховні традиції?

а) так (якщо так, поясніть причину);

б) ні.

(Підкресліть потрібний пункт).

З'ясувалося, що за період поглибленого ознайомлення дітей з родинними виховними традиціями покращились їх стосунки з батьками: вони виявляли повагу до них, до бабусь та дідусів, переважна більшість учнів намагалися допомагати батькам у хатніх справах, виявляли інтерес до своєї родини, пращурів.

Провівши розрахунки, ми дійшли висновку, що впровадження такого факультативу доцільне, адже в результаті нашої роботи підвищився учнівський рівень національної свідомості, розширилися їх знання з народознавства, посилилось відчуття пошани і любові до свого роду, рідної землі, батьків, формувалося естетичне ставлення до природи, праці, життя.

Література:

- 1 Сухомлинська О. Історико-педагогічні витoki і засади ідейно-політичних та морально-етичних принципів патріотизму народу України // Куди йдемо: матер. наук.-практ. конф. "Ідеологія та ідейно-політичні засади державного будівництва в Україні" -- К., 1993 -- С.139.

Валентина ГАЛІЦЬКА (Дніпропетровськ)

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРУ ТА НАРОДОЗНАВСТВА У СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ШКОЛІ

У контексті середньої та вищої школи проблема повернення молоді до образної культури мислення — провідна, яка визначатиме перехід до гуманізації свідомості молодого покоління. Народне образне мислення, його інтелектуально-художній зміст повинні бути об'єктом вивчення у спеціальних курсах теорії фольклору.

етнопсихології, етнографії, теорії літератури, історичного народознавства на спеціальних факультетах вищих навчальних закладів. Матеріалом для вивчення слугуватимуть пам'ятки матеріальної та духовної культури українського народу.

Народне образне мислення (фольклор) зафіксувало в своїх жанрових пам'ятках риси етносередовища, побуту народу в історичній їх вірогідності. Адже у фольклорній свідомості існує система найголовніших етнодеталей, які відтворюють у піснях "виражальну сутність етнотипу" [1, 7], соціально-психологічні характеристики народу, емоційну природу українця.

Народнопоетична творчість українців зафіксувала кольорову гаму нашої нації, етноландшафт (екстер'єр), національний етнопростір, часово-місцеві паралелі державності, виражені в народнопоетичних образах-символах (Великий Луг, Січ-мати тощо).

Через історичні обставини народна образна культура (її образна пам'ять зокрема) деформується. Потрібна обережна, науково виважена реставрація народної образної пам'яті для відтворення образного генофонду нації.

Необхідне відновлення історичного пласту фольклору (календарно-обрядові цикли, історичний епос: думи, легенди, народні оповідання). Наші спостереження ґрунтуються на враженнях від фольклорно-етнографічної експедиції "До народних джерел" на території Нікопольського району Дніпропетровської області влітку 2000-го року, здійсненої Дніпропетровським відділенням Малої Академії наук школярів, Дніпропетровським національним університетом та інститутом народознавства НАН України (м. Львів). Учасники експедиції зафіксували залишки фольклорної пам'яті у жанрах історичного епосу ("Балада про Саву Чалого", перекази і народні оповідання про кошового отамана війська Запорізького Івана Сірка), але деформованої відсутністю образного ряду, ідеологічними утисками минулого, перерваністю спадкоємності поколінь у передачі фольклорних зразків (давні козацькі села Купулівка, Покровське, Чортомлик). Без створення державної комплексної програми відродження фольклорної пам'яті неможливі творчі процеси в суспільстві.

У контексті вищої та середньої школи проблема повернення до образної культури мислення — одна з провідних, яка означає перехід до гуманізації суспільної свідомості, формування цілісних орієнтирів молодого покоління, яке здійснюється вербальними та аудіовізуальними засобами.

В умовах духовного відродження нації важливим засобом

всестороннього розвитку особистості, повернення до правічних коренів українства повинно стати широке використання у навчально-виховному процесі насамперед національного народознавства у вузівській практиці: і на технічних, і на гуманітарних факультетах. На філологічному факультеті необхідно викладати народознавство ще до початку курсу "українська народна уснопоетична творчість", або ж курс фольклору пов'язати з дослідженням системи матеріальних та духовних цінностей народу, що б сприяло серйозній підготовці майбутніх фахівців. А поки що студенти-першокурсники до фольклорної практики підходять досить незрілими, автоматично записуючи від носіїв фольклору зразки, іноді не розуміючи змісту, доречності та важливості окремих слів, назв предметів національної матеріальної культури. Фольклорна практика повинна стати також і народознавчою, що б розвивало культурологічний кругозір студентів.

Зрозуміло, що для проведення практики в такому аспекті потрібна комплексна методика збирання і дослідження фольклору. Подібний досвід в організації фольклорної практики з розробленим питальником-програмою дослідження календарної обрядовості Придніпровського регіону існує в НДЛ фольклору, народних говорів та літератури Придніпров'я ім. О.Гончара Дніпропетровського національного університету. За результатами багаторічних фольклорних практик впорядковано вісім збірників фольклору Придніпров'я різних жанрів: легенди, казки, прислів'я, приказки, анекдоти, ліричні пісні тощо. Цей багатий автентичний матеріал використовується у вузівській та шкільній практиці, на методичних семінарах.

Досвід роботи в середній школі переконує в тому, що уроки краєзнавчого плану завжди проходять жваво, несуть найбільшу кількість необхідної інформації, створюють ефект живої присутності учня у народознавчих процесах. Але ж той самий досвід констатує факт, що саме місцевий фольклорний матеріал використовується недостатньо. Через залучення до культурних цінностей місцевого населення школярі вчаться історично мислити, не абстрактно шанувати рідну мову, усну пісенну творчість, розуміти красу декоративних розписів, вишивок, колорит і функціональність традиційного одягу, доцільність та узгодженість форм народної архітектури. У зв'язку з цим звернення до історичних та культурних пам'яток, зокрема фольклорних записів від місцевих носіїв фольклору, на уроках у середній школі повинно стати звичайним явищем.

Хоча й фрагментарно, але тексти народних пісень доцільно

використовувати уже у початкових класах при вивченні не лише мови та літератури (читання казок, легенд, загадок, прислів'їв), але й природознавства (подаючи відомості про флору і фауну рідного краю, учитель може цитувати рядки з пісень "Летить галка через балку", "Ой у лузі на калині", "Ой на горі сніг біленький", "Терен, мати, коло хати").

Виразною, емоційною, дієвою ілюстрацією уроків історії виступатимуть жанри епічні фольклору (наприклад, легенди і перекази про історію виникнення міст та сіл, історичні пісні: "Їхав козак на війноньку", "Дума про сиву давнину", "На Україні земля чорна" та ін.).

На уроках музики доцільно було б звернути увагу учнів на творчість славетного історика, фольклориста та етнографа Д.І.Яворницького, який лише на території нинішньої Дніпропетровщини записав 80 народних пісень з мелодіями. Розповіді про життя самовідданого вченого, виконання пісень, записаних ним, безумовно, зацікавлять учнів і спонукатимуть до свідомого вивчення фольклору рідного краю.

На уроках праці та образотворчого мистецтва варто не лише показати зразки вишивок і декоративних розписів, зроблених місцевими умільцями, але й подати цитати з народних творів, в яких згадуються деталі побуту (пісні "Ой брязнули ложки-тарілки", "Чи я не хазяйка?"), а потім запропонувати школярам змалювати або відтворити в мініатюрі зразки рушників, посуду чи традиційного одягу. Свіжий струмінь, цікаву пізнавально-проблемну ситуацію внесло б на уроці читання зразка усного твору з наступним його ілюструванням учнями.

На уроках рідної мови теж доцільно використовувати зразки фольклору замість довільно підібраних, часто не зовсім вдалих прикладів, вміщених у шкільному підручнику. До речі, тільки назви пісень (це в основному їх перші рядки) є гарним дидактичним матеріалом при вивченні тем "Іменник", "І Прикметник", "Дієслово", "Звертання" (наприклад, "Не хилися, гілко, не хилися в воду", "Через річеньку, через биструю", "А сонце заходить").

Цілком логічно запропонувати учням здійснити фольклорну мініекспедицію, записати зразки народнопісенної творчості від старших за віком людей, що буде вельми корисним для формування фольклорної образної пам'яті. Форми подачі матеріалу можуть бути різноманітними, але насиченими емоційно-пізнавальною дією відповідно до віку школяра.

Література:

1 Буряк В.Д. Сучасна народнопісенна творчість Придніпров'я: Генезис образних форм поетичної свідомості. Автореферат дис. канд. філол. наук. — К., 1992.

Наталія ЗІНЧЕНКО (Полтава)

Особливості вивчення героїчного поетичного епосу в школі

Український народ протягом століть створив величезний пам'ятник своєї культури надзвичайно витонченої краси: поезію слова і музики — пісню і думу. Цей могутній живий пам'ятник привернув до себе увагу народів світу, здобув загальне визнання, світову заслугу і славу. Поетичний епос України — то живий голос далеских предків. Його вивчення — особливо молодшим поколінням — важливе і необхідне, адже героїчний епос дає характеристику епохи, у яку він був створений, розкриває погляди народу на певні явища його життя і боротьби, розвиток самосвідомості українців, їх національної гідності.

За шкільною програмою Н.Волошиної, О.Бандури, ліро-епічні героїчні твори вивчаються у 6, 7 і 10 класах, зокрема:

6 клас	історичні пісні "Байда", "Ой Морозе, Морозенку...", "За Сибіром сонце сходить"	для самостійного читання: "За річкою вогні горять", "Ой Богдане, батьку Хмеля..."
7 клас	народні думи "Козак Голота", "Маруся Богуславка", "Самійло Кишка"	для самостійного читання: "Козак-нетяга Фесько Ганжа Андигер"
10 клас	історичні пісні "Закурилась Україна", "Гей, не дивуйтеся, добрії люди", "Чи не той то хміль...", дума "Хмельницький та Барабаш"	для самостійного читання: "Максим козак Залізняк", "Ой на горі та й жінці жнуть", "Втеча трьох братів із города Азова"

Із теорії літератури пропонується у 6 класі дати поняття про історичні пісні, їх види; у 7 класі — поняття про думи, особливість побудови та поезики дум; у 10 класі — дати поняття про народний епос та основні його жанри. На перший погляд, маємо певну